

ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМ.Т.Г.ШЕВЧЕНКА СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

На правах рукопису

ШВЕЦЬ Тетяна Андріївна

НАРОДНОПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ВИХОВАННЯ У ФРАНЦІЇ

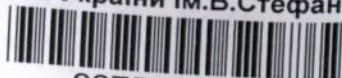
ІЗ.00.01 - Теорія і історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

ЛУГАНСК - 1996

Дисертація є рукопис.

Робота виконана в Київському державному
лінгвістичному університеті

Науковий керівник - член кореспондент АІН України,
доктор педагогічних наук,
професор Євтух Микола Борисович

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, про-
фесор Коваль Лариса Григорівна
кандидат педагогічних наук, до-
цент Тадеєва Марія Іванівна

Провідна установа - Український державний педагогічний уні-
верситет ім. М. П. Драгоманова

Захист відбудеться "31" жовтня 1996 р. о 13 годині на засіда-
нні спеціалізованої вченої ради К.ІВ.03.01. у Луганському держав-
ному педагогічному інституті ім. Т.Г.Шевченка за адресою:
348011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Луганського
державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка.

Автореферат розіслано "29" вересня 1996 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

 О.О. Мішко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ. Протягом століть людство прагнуло осягнути та передати своїм нащадкам суть явищ, якими було насичено його життя. Народ нагромаджував досвід, знання, уміння і навички, які втілював у виробленій ним мудрості, зміст якої могли зрозуміти і усвідомити навіть найменші члени суспільства - діти.

Вироблені і відшліфовані протягом тривалого часу, скарби народної мудрості передавали з покоління в покоління життєвий досвід народних мас, їх ставлення до різних аспектів буття людини.

Невичерпна скарбниця народної мудрості служила для виховання молоді ще задовго до виділення педагогіки у окрему галузь знань, а педагогічна думка і практика зайняли належне місце у культурі народів, їх обрядово-звичаєвих діях, традиціях, усній творчості. Народна творчість була виразником педагогічного генію, виражала прагнення і методи, мету і завдання виховання, від яких залежало сучасне і майбутнє народу-творця.

На сучасному етапі посилена увага світової педагогічної громадськості звернена до проблем народної педагогіки, до народної мудрості, які завжди виражали найсуттєвіші загальнолюдські духовні та моральні цінності, а серед них суто національні - притаманні виховній системі кожного народу. Стало очевидним, що без опанування підростаючим поколінням цінностей народних виховних традицій, їх відродження, збереження і передачі у спадок, неможливо виховати громадян, здатних взяти активну участь у житті суспільства, гідних спадкоємців духовних і матеріальних надбань свого народу.

Такі дослідження носять актуальний характер, їх практичне значення велике і безсумнівне.

Необхідність вивчення та використання на практиці народних традицій виховання, як першооснови педагогічної культури народу, відмічали видатні педагоги минулого та сьогодення. Про високу результа-

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

тивність використання народної мудрості у виховному процесі свідчать дослідження вчених Г.М.Волкова, А.Ш.Гашимова, М.Б.Євтуха, А.Е.Ізмайлова, І.А.Подюкова, Д.Д.Руденка, М.Г.Стецьмаховича, Д.М.Ступака, Є.І.Сявак та багатьох інших.

Серед вчених, погляди яких на народне виховання широко відомі у вітчизняних і зарубіжних педагогічних колах, слід перш за все назвати Я.А.Коменського, Дж.Локка, Ф.Спенсера, Ф.Фенелона, Ж.-Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Г.С.Сковороду, К.Д.Ушинського, Г.Беля. Вони розглядають народну педагогіку як сукупність педагогічних знань та виховного досвіду народних мас.

Проблеми народної педагогіки цікавлять вчених не тільки в Україні, а й за рубежом. В Україні над проблемами зарубіжної етнопедогогіки працюють М.М.Дерек, В.М.Махінюв, М.І.Тадеева.

Наша увага звернена до становлення та розвитку французької народної педагогіки, досвід якої викликає інтерес сучасних дослідників. Відсутність на сьогоднішній день дослідження, в якому було б розкрито процес зародження, становлення і розвитку народнопедагогічної думки у Франції з моменту її виникнення як окремої держави і до наших днів зумовила вибір теми дисертації.

У дослідженні ми прагнули висвітлити один з аспектів світової народної педагогіки - народнопедагогічні традиції виховання французького народу, педагогічна культура якого є зразком гуманності, високої моральності, що ґрунтуються на принципі народності. Окрім пам'яток фольклору, французьку народнопедагогічну культуру збагатили і всебічно розвинули такі всесвітньовідомі вчені, мислителі, педагоги, як: М.Монтень, Ф.Рабле, Ф.Фенелон, Ж.-Ж.Руссо, Ж.-Б.Мольєр, К.А.Гельвецій, П.А.Гольбах, Ш.Л.Монтеск'є, Ф.М.Вольтер, А.Сен-Сімон, Ш.Фур'є, В.Гюго, Р.Роллан, Е.Золя та багато інших.

Французька народна педагогіка розглядається як невід'ємний компонент загальнолюдської культури, досягнення якої претендують на

поглиблене і всебічне вивчення вченими країн світу та використання у сучасному виховному процесі. Імена таких видатних французьких педагогів, як : М.Монтень, Ф.Фенелон, Ж.-Ж.Руссо, К.А.Гельвецій, Ш.Л.Монтескьє широко відомі світовій педагогічній громадськості, а їх вчення, засноване на принципах народної педагогіки, стало надбанням усього людства.

Незаперечним є той факт, що загальнолюдські цінності ніколи не втрачають своєї актуальності і дієвості, слід лише вміло обирати і використовувати методи їх застосування у практиці виховання на сучасному етапі. Об'єктивна реальність розвитку людства ставить перед педагогічною наукою проблему пошуку нових шляхів, напрямів та методів організації процесу виховання молоді. Отже, вивчення традицій виховання французького народу в поєднанні з освоєнням педагогічної культури інших народів світу відчутно збагатить сучасну педагогічну науку.

Актуальність дослідження даної проблеми також зумовлена такими тенденціями:

- можливість використання результатів нашого дослідження в навчально-виховному процесі української та французької шкіл;
- потребою вивчення історичної педагогічної спадщини французького народу з метою її подальшого використання у сучасній педагогічній практиці;
- зростанням ролі фактору народності у сучасному навчально-виховному процесі;
- необхідністю подальшого зміцнення зв'язку між навчанням і вихованням, завдяки застосуванню на практиці досягнень національної педагогічної культури;
- широким використанням надбань світової народної педагогіки з метою впливу на свідомість молоді і формування її соціальної зрілості.

Об'єкт дослідження - процес виховання підростаючих поколінь на засадах традицій французької народної педагогіки.

Предмет дослідження - особливості та закономірності процесу зародження, становлення і розвитку французької народної педагогіки, а також можливості використання її досягнень в усіх аспектах виховання сучасної молоді.

Мета дослідження - на основі узагальнюючого вивчення надбань французької народної педагогіки у процесі виховання та навчання підростаючого покоління визначити основні закономірності і тенденції її розвитку та обґрунтувати можливість їх застосування у сучасному виховному процесі.

Основні завдання дослідження:

- виявити основні джерела виникнення, становлення і розвитку французької народнопедагогічної думки;
- дослідити процес розвитку народної педагогіки у Франції, спираючись на загальнолюдські, гуманістичні позиції;
- розкрити зміст та особливості традицій виховання у народній педагогіці Франції; виявити властиві їй форми та методи виховання;
- виявити можливості використання досягнень і досвіду французької народної педагогіки у сучасному виховному процесі у Франції і в Україні у контексті діалогу національних культур.

Методологічну основу дослідження становить розуміння народної педагогіки як складової частини загальнолюдської культури, сукупності педагогічних знань, умінь та виховного досвіду різних народів світу.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі методи дослідження: аналіз і узагальнення теоретичної і практичної спадщини видатних педагогів Франції минулого і сьогодення; вивчення науково-педагогічних, історичних і художніх творів з питань розвитку народної педагогіки; історико-педагогічний аналіз наукової, історичної,

педагогічної, художньої літератури з метою виявлення використання у ній традицій народної педагогіки; вивчення та аналіз текстів усної народної творчості, в яких проявляється педагогічний геній народу Франції; історико-лінгвістичний аналіз педагогічної термінології Франції.

Матеріалом для дослідження служать кращі зразки текстів усної народної творчості, праці видатних педагогів, мислителів, вчених Франції, французького героїчного епосу, лицарської, клерикальної, міської, морально-дидактичної, наукової, педагогічної та художньої літератури, видані французькою і українською мовами.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що визначено та обгрунтовано основні етапи і закономірності формування, становлення й розвитку традицій виховання у французькій народній педагогіці, визначено їх зміст та структурні елементи; сформульовано понятійно-термінологічний апарат французької етнопедагогіки.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що в роботі визначено основні принципи, форми і методи виховання у французькій народній педагогіці в усіх його аспектах.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що деякі його висновки і положення можуть бути використані у практиці виховання і навчання молоді в Україні, при підготовці навчально-методичних посібників, підручників, хрестоматій з історії педагогіки, а також сприятимуть проведенню порівняльного аналізу процесу розвитку народно-педагогічної думки і практики народів світу.

На захист винесено такі положення:

1. Фольклор, французький героїчний епос, лицарська, міська, клерикальна, морально-дидактична література, праці видатних мислителів, педагогів, вчених різних епох є основними джерелами французької народної педагогіки.

2. Зміст, форми і методи використання традицій розумового, мора-

льного, трудового, естетичного і фізичного виховання у французькій народній педагогіці утворюють органічно цілісну систему з властивими їй закономірностями розвитку, засновану на принципах наступності, природо- і культуровідповідності і гуманізації процесу виховання.

3. На усіх етапах свого розвитку французька народна педагогіка виступала вираженням єдності загальнолюдських і власне національних рис виховання і навчання молоді.

4. Сімейне виховання є першоосновою виховної діяльності у Франції. Воно формує дитячу особистість в душі християнських чеснот.

Апробація дослідження. Результати і хід дослідження було обговорено і схвалено на підсумкових науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу і засіданнях кафедри педагогіки і психології Київського державного лінгвістичного університету /1993-1996 р.р./, на засіданнях кафедри іноземних мов Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г.С.Сковороди /1992-1996 р.р./, на II Міжнародній конференції "Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур" /м.Дніпропетровськ, 1995 рік/, на Міжнародній науково-практичній конференції "Традиції виховання у світовій народній педагогіці" /м.Рівне, 1995 рік/, на IV Міжнародній конференції "Мова і культура" /м.Київ, 1995 рік/, на V Міжнародній конференції "Мова і культура" /м.Київ, 1996 рік/.

Структура дисертації: дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків і списку використаної літератури, який включає вітчизняні та зарубіжні джерела.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, визначено методологічні і теоретичні основи дослідження, методи його реалізації, наукову новизну і практичне значення, визначено положення, які винесено на захист, наведено да-

ні про апробацію дослідження.

У першому розділі " Основні джерела французької народної педагогіки " проведено історико-теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, визначено етапи становлення і розвитку французької народнопедагогічної думки, виявлено основні джерела французької народної педагогіки, її традиції, обґрунтовано їх зміст, а також основні шляхи реалізації виховання в різних верствах населення.

З метою одержання об'єктивних даних відносно специфіки виховання у французькій народній педагогіці, нами проведено порівняння з педагогічними культурами інших народів, здійснено аналіз шляхів розвитку традицій французької народної педагогіки, виділено самобутні традиції, визначено цілі, якими французький народ керувався протягом століть. Розглянуто тенденції історико-культурного розвитку французької держави та її народу.

Шляхом теоретичного аналізу праць вчених, філософів, педагогів, мислителів, просвітителів, письменників висвітлено процес становлення та розвитку французької народнопедагогічної думки в різні історичні періоди розвитку країни.

Не вникнувши в минуле французького народу, не зрозумівши наслідків його завоювання римлянами і германськими племенами, не простеживши шляхів об'єднання французьких земель в єдину державу, неможливо об'єктивно проаналізувати процес розвитку традицій французької народної педагогіки і їх вплив на формування свідомості сучасної молоді. Специфіка французького народного виховання, започаткованого в часи древніх галів і розвинутого в наступні століття самостійного розвитку держави, зазнала позитивних змін впродовж XII-XX століть, пов'язаних з швидким розвитком науки, культури, літератури. Завдяки глибокому вкоріненню французької народної педагогіки, наявності багатьох форм і методів виховання, а також вироблених народом особливостей морального, трудового і розумового виховання французь-

кому народу вдалося впевнено подолати труднощі несприятливих часів в історії його розвитку.

Розглянувши шляхи і засоби виховання французької народної педагогіки, можна зробити висновок, що вони мають самобутній характер. Органічно поєднуючи загальнолюдські принципи виховання з національними особливостями, французька народна педагогіка виробила властиву тільки їй систему виховання. А тому, в першому розділі велике місце відведено матеріалу, який дає уявлення про шляхи становлення і розвитку французької народної педагогіки, а також про її цілі в різних історичних періодах розвитку держави.

Спираючись на традиції французької народної педагогіки і їх безпосередню залежність від історичного розвитку французької держави, її соціально-культурного розвитку, нами передусім було розглянуто події, що вплинули на формування народнопедагогічної думки і практики в період від епохи язичництва до наших днів. Така послідовність дослідження картини розвитку французької народної педагогіки дала змогу виділити кілька етапів її розвитку, а саме: 1/етап до виникнення французької держави; 2/ етап розвитку і занепаду в зв'язку з завойованням римлянами і германцями; 3/ етап розвитку і збагачення народнопедагогічної думки в епоху Відродження, Просвітительства і до наших днів.

Звернення до традиційних шляхів виховання народу дало нам можливість виявити його специфічні риси, властиві лише французькій народній педагогіці. Базуючись на положеннях про залежність появи, становлення і розвитку процесу виховання від рівня розвитку суспільства, окремої держави і народу, в дослідженні доведено, що національна культура та її педагогічна традиція формуються на основі взаємодіючої системи, в основі якої лежать взаємини окремої особистості та суспільства в цілому.

Використані в дисертації матеріали ґрунтуються на відомостях

видатних істориків, вчених, письменників таких, як: П.Абеляр, Г.Турський, Б.Бріє, М.Гізо, Ж.і К.Віллер, А.Вараньяк, Ж.Мішле, П.Жане, Ф.Фенелон, Літтре, Ш.Летурно, Г.Парі, Ж.Дюбі, Р.Мандру, Е.Фараль.

В розділі наведено досить вагомі факти життєвого устрою та побуту дохристиянського французького суспільства, розкрито його традиції, релігійні вірування і звичаї, обрядовість, особливості розвитку процесу виховання, які лежать в основі педагогічних принципів старофранцузького суспільства. Сконцентровані і втілені в усній народній творчості французького народу, вони засвідчують той факт, що навіть в ті далекі часи люди розуміли важливість і незаперечність необхідності процесу виховання дітей в епоху боротьби з природою за своє виживання.

Досить значну увагу нами приділено вивченню появи християнської релігії на території Франції і її впливу на утворення навчально-виховного процесу. Саме з зміцненням позицій християнства пов'язується розвиток педагогічної практики. Будуються храми, які перетворюються на осередки освіти, виховання і культури. Виникає прообраз шкільного виховання, яке, як і раніше, пов'язане з родинним вихованням. Зростає роль сім'ї у вихованні дітей. Саме вона перетворюється на основний громадський інститут виховання підростаючого покоління.

Використані нами матеріали засвідчують, що педагогічні переконання народу втрачають свою однорідність навіть тоді, коли вони базуються на народній основі. Цей процес викликаний суспільним розшаруванням населення і появою міст.

Дуже цінна інформація щодо цього нами взята з роботи французьких дослідників Ж.Дюбі і Р.Мандру, в якій показано роль монастирського і лицарського виховання в житті французького суспільства, їх роль у розвитку і зміні ідеалів народу. Роль лицарського виховання надзвичайно важлива для подальшого розвитку народнопедагогічної думки у Франції. Воно стало символом мужності, вірності, відданості,

честі і милосердя. Моральні настанови лицарів, які слугували не одному поколінню французького народу живі й донині. Шляхетне ставлення до жінки - дружини і матері, яке було однією з основних заповідей лицарства, не втратило своєї актуальності та живучості і в наші дні.

Окрім того, воно показало народові яких рис характеру людини слід уникати, не потрібно прищеплювати їй, а саме: пихатість, гордіня, марнотратство, розбещеність, неповага до рідної мови і культури, небажання працювати.

Наголошується на тому, що лицарі були одними з перших носіїв французької мови на території сучасної Франції.

У дисертації розглянуто вплив французького героїчного епосу, лицарської, клерикальної, міської і морально-дидактичної літератури на розвиток ідеалів і принципів французької народної педагогіки. У краших зразках вищезгаданих творів простежується послідовна зміна ідеалів народу: від відданості і вірності Батьківщині в часи лицарства, самозречення і служіння Богу в епоху зміцнення позицій християнства на території Франції, благочестя і високої моральності доби пізнього Середньовіччя до утвердження ідеалу гармонійно розвинутої, високоморальної людини як неоціненної істоти в епоху Відродження та Просвітництва.

Розкрито джерела французької народної педагогіки, до яких перш за все належить французький героїчний епос, народні пісні, казки, прислів'я, приказки, краці твори лицарської, міської, морально-дидактичної, клерикальної, художньої літератури французьких письменників, наукові праці вчених, видатних педагогів, громадських та політичних діячів.

Щоб дати належну оцінку процесу збагачення народнопедагогічної думки у Франції її видатними вченими, мислителями, педагогами, просвітителями, у першому розділі задіяно значну кількість історичної,

наукової, педагогічної, художньої літератури, яка дає інформацію про етапи розвитку національної педагогічної культури. Серед процитованих авторів Ф.Рабле, М.Монтень, Ф.Фенелон, Ж.-Ж.Руссо, К.А.Гельвецій, Ш.Л.Монтескьє, П.А.Гольбах, Ф.М.Вольтер, Д.Дідро, Е.Кабе, Ш.Фурьє та інші, які зробили вагомий вклад у розвиток французької народної педагогіки.

Отже, у першому розділі встановлено джерела і дано оцінку становлення і розвитку народнопедагогічної думки французького народу, його освіти, виходячи з процесу створення, становлення й утвердження французької держави.

У другому розділі "Традиційні шляхи виховання підростаючих поколінь у французькій етнопедагогіці" проаналізовано мету, зміст, основні принципи, форми і методи виховного впливу на дитячу особистість, а також конкретний підхід до здійснення процесу виховання, що базується на фольклорних творах, які відображають переваги народного виховання, його основні напрями, специфіку національного підходу до різних аспектів виховання та його традиційний характер.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що французька народна педагогіка вбачає зміст свого виховання в удосконаленні людини, гуманізації процесу підготовки підростаючого покоління до активної участі у практичному житті.

У розділі сформульовано і розкрито суть принципів виховання у французькій народній педагогіці з опорю на народний досвід виховання. Серед використовуваних французькою етнопедагогікою принципів найголовнішими є принцип гуманізму, природо- і культуровідповідності, урахування вікових і індивідуальних особливостей дитини, принцип виховання у праці, розвиток самостійності і ініціативи вихованця, а також принцип наступності.

Французька етнопедагогіка вважає метою людського життя доброчесність, правдивість, істину, розум, красу, кохання, добро і гуманність.

Людина, проникнута почуттям гуманності, чітко усвідомлює своє призначення, самовіддано прагне слугувати істині та ідеалам добра. Вона вбачає мету свого життя на землі у вихованні дітей та у самовдосконаленні і самовихованні.

Виховуючи дітей, народ прийшов до висновку, що процес виховання - дуже складний, багатограний, тривалий. Щоб успішно його реалізувати, вихователю слід самому мати відповідні знання та вміння.

Найважливішою основою успішного виховання особистості дитини є формування її характеру. Саме це й диктує зміст виховання, який полягає у прищепленні любові до праці, формуванні морального обличчя, прищепленні естетичних смаків, всесторонньому розумовому та фізичному розвитку. Такий зміст виховання продиктований самим життям, а тому він передбачає формування у дитини високих моральних чеснот, насамперед, любові до старших себе та ближнього, доброзичливого ставлення до них, почуття справедливості, взаємодопомоги, вміння самовдосконалюватись.

У процесі виховання особистості французька народна педагогіка передбачає шлях від наочного до раціонального, від простого до складного, від абстрактного до конкретного.

Найголовнішим принципом виховання у французькій народній педагогіці є принцип природовідповідності, сформульований видатним французьким педагогом Ж.-Ж. Руссо, широко застосовуваний на практиці народом. Він передбачає урахування у вихованні дитини її вікових і індивідуальних особливостей, вивчення її індивідуальності, розвиток її самостійності. Цей принцип поставив у центр виховного процесу самого вихованця, а не особу вчителя, як це було раніше в педагогічній практиці.

На всіх етапах свого розвитку французька народна педагогіка дотримувалась принципу виховання у праці, вважаючи працю основою існування людського суспільства. Основною метою такого виховання заф-

ди було і залишається прагнення підготувати молодь до активної участі у практичному житті, формування у неї умінь і навичок, необхідних їй для майбутньої самостійної діяльності.

Проведене нами дослідження дало змогу встановити, що французька народна педагогіка надзвичайну увагу приділяє вихованню у дітей самостійності та ініціативи, які спрямовані на якомога швидше залучення дітей до участі у дорослому житті.

У результаті проведеного нами дослідження можна стверджувати, що у французькій народній педагогіці простежується тісний зв'язок мети, змісту, принципів виховання, які взаємопов'язані та органічно доповнюють один одного.

Формуючи у дітей уявлення про необхідність навчатися, працювати, поважати оточуючих, народна педагогіка керується принципами, які точно, у стислій формі виражені народними прислів'ями, наприклад : " Вік живи - вік учись ", " Вчення робить майстром ", " Мудрість - краще багатства ", " Добром більшого досягнеш, ніж силою ", " Честь дорожча від грошей ", " Не роби іншому того, чого не зичиш собі ", " Хто не працює, той не їсть ", " Що посієш, те й пожнеш ", " Робив зло, зла й сподівайся ".

Ці основні принципи людського буття складають основу змісту виховання у сім'ї та суспільстві. Французька народна педагогіка ще зароджуючись передбачала певну систему форм і методів виховного впливу на дитину. Впродовж усього життя людини формувались її моральні та духовні цінності, підвалини яких закладалися у свідомості дитини з моменту її народження: через колискові пісні, казки, легенди, перекази, літературу. Завдяки атмосфері, яка панувала у сім'ї та суспільстві, у дітей формували почуття любові і відданості Батьківщині, її ідеалам. Релігійні погляди дитини формувалися під керівництвом сім'ї і церкви, а досвід практичного і теоретичного самоврядування молодь накопичувала у процесі власної діяльності.

Значне місце в своїй виховній системі французька народна педагогіка відводить ігровій діяльності дітей. Ігри сприяють прищепленню дітям певних моральних якостей, практичних навичок, всесторонньому розвитку дитячої особистості, її духовному та фізичному удосконаленню. Гра вчить і одночасно виховує дитину. В процесі гри діти засвоюють певні трудові навички, необхідні їм у майбутньому дорослому житті.

Особливістю французької етнопедагогіки є широке застосування заохочень, змагань, різноманітних конкурсів.

У дисертації відмічається, що французький народ приділяє велику увагу розумовому вихованню молоді. Народні уявлення про знання як результат засвоєння людиною певної системи фактів, понять, знань втілились у народній мудрості. Знання і розум завжди користувались високою оцінкою французького народу. Недаремно у народі говорять: "Знання-джерело багатства". Цю думку народу підкреслив у своїх творах К.А.Гельвецій, який вважав, що маючи знання, людина почуває себе вільною навіть під ударами підступної долі.

Основним джерелом знань французи вважають рідну мову і книгу. Книжки видаються у Франції дуже давно. Спочатку вони були рукописними, а згодом - друкованими. Читання, яке сприяє здобуттю людиною знань, знайшло високу оцінку французького народу, який вважає, що лише вдумливе читання з розумінням прочитаного може стати джерелом одержання знань. Саме тому у народі відзначають: "Читати і нічого не розуміти - означає те саме, що піти на полювання і нічого не вполювати".

Французький народ цінує знання як шлях людини до волі та щастя, а тому в центрі його уваги завжди була особа вчителя. Він користувався загальною повагою і авторитетом. Водночас до нього пред'являлись вимоги стосовно його особистих знань і умінь. Цю думку народу підкреслив його мислитель М.Монтень, який вважав, що для того, щоб навчити іншого, треба мати більше розуму, ніж щоб навчитись са-

мому.

З вивчення педагогічної культури різних народів стає очевидним, що вона вбачає своє покликання у вихованні найкращих рис особистості, прагне до вдосконалення людини як найціннішої істоти на землі. Ось чому французька етнопедagogіка надзвичайно велику увагу приділяла і на сучасному етапі приділяє моральному вихованню підростаючого покоління, формуванню морального обличчя людини.

Моральні риси народу формуються протягом тривалого часу та передаються з покоління в покоління. Однією з центральних проблем французької народної педагогіки є виховання молоді в дусі гуманізму, взаємоповаги та любові між людьми, милосердя, справедливості, патріотизму. Ці ідеали знайшли своє втілення в усній народній творчості, яка наголошує, що благополуччя окремо взятої людини залежить від благополуччя усього народу та суспільства в цілому.

У дисертації відзначається, що в усі періоди свого розвитку французький народ приділяв виняткову увагу питанню морального виховання своїх нащадків. Розробці цієї проблеми припіляли увагу видатні вчені, мислителі, педагоги, письменники, поети. Серед них слід назвати таких, як: М.Монтень, Ф.Фенелон, К.А.Гельвецій, Ш.Л.Монтескье, П.А.Гольбах.

К.А.Гельвецій розробив найповнішу теорію етичного виховання, його ідеалом був зв'язок суспільного інтересу та блага з особистим інтересом та благом. Ш.Л.Монтескье дав визначення моралі та розкрив її зміст.

Досить значний вклад у справу морального виховання французького народу вніс П.А.Гольбах, який є автором так званої "природної моралі", принципи якої витікають з природних нахилів людини і базуються на гармонійному узгодженні особистого інтересу з суспільним.

Значне місце у справі морального виховання молоді французька етнопедagogіка відводить християнській релігії, вважаючи, що мораль-

ні переконання людини перебувають у прямій залежності з її духовною культурою.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що народне виховання духовності і серця людини, починаючи від усної народної творчості і закінчуючи літературною діяльністю письменників і поетів, ставить перед собою мету виховати у молоді такі моральні чесноти : справедливість, правдивість, доброзичливість, милосердя, повагу до рідних та старших, мужність, відвагу, патріотизм.

Моральне виховання перебуває у тісному зв'язку з естетичним. Французька етнопедagogіка розуміє естетичне виховання дітей як прищеплення їм любові до прекрасного : мистецтва, літератури, музики і природи. Французи вчать своїх спадкоємців любити прекрасне не тільки через захоплення творами мистецтва, а й через любов до землі, до тварин, до всього живого, відводячи велике місце вихованню природою, яка будить смаки та почуття людини. Цьому сприяє і трудове виховання дітей, яке відображене у красі праці та красивих речах, виготовлених власними руками.

Трудовий процес невіддільний від людського життя. Він підніс людину над тваринним світом, сприяв її фізичному і моральному удосконаленню. Праця є основою життя людини. Саме у процесі трудової діяльності людей виникло виховання. Ось чому народна педагогіка дотримується принципу виховання дітей у праці. Основною метою такого виховання є підготовка молоді до участі у практичному житті, формування необхідних для цього умінь та навичок. Етнопедagogіка Франції вважає посильну участь дітей у справах дорослих природним і необхідним елементом людського життя. Трудовому вихованню підростаючих поколінь французи приділяли велику увагу в усі періоди свого розвитку. Вони небезпідставно вважали працю основою життя та способом виховання творчої активності особистості. Саме тому впродовж багатьох століть трудове виховання молоді було головною метою виховного про-

цесу і головним засобом впливу на дитячу особистість.

Виховати у людини любов до праці означає виховати власне людину. Велика роль трудового виховання у процесі формування особистості людини відмічалась народною педагогікою здавна. Про виховне значення праці позитивно висловлювались усі видатні педагоги світу і Франції, вчені, філософи, мислителі, письменники. Так, Ж.-Ж. Руссо вважав, що година праці може навчити людину більшому, ніж день полювання.

Праця в народній педагогіці - основа людського життя та існування суспільства. Недаремно у народі говорять: праця годує людину, а ділоді псуєть її. Очевидно, що народна мудрість вважає трудову діяльність важливим виховним фактором, який визначає досягнення людини.

Гармонійний розвиток людського організму неможливий без її трудового виховання, адже праця є засобом не тільки трудового, але й фізичного, морального і розумового розвитку дитини. Трудова діяльність служить надійним засобом пізнання людиною світу, знайомства з реальними речами, дає їй можливість застосувати на практиці набуті нею теоретичні знання.

Народна мудрість вважає працю головним у вихованні дітей. Це мета і одночасно засіб їх виховання. Французька народна педагогіка ставить працю на перше місце у виховному процесі, як неоціненний дарунок природи людині, щоб вона могла вижити у процесі боротьби з природними силами. Аналіз теоретичної спадщини французьких просвітителів дав змогу зробити висновок, що французький народ ідеалізує значення праці в житті людини, говорячи, що праця звільняє людину від трьох великих лих: нудьги, вад, убогості. Вміння людини французький народ теж оцінює залежно від результатів праці підкреслюючи: " По роботі пізнають майстра ".

Виховання у дитини любові до праці завжди було і залишається

свідченням обов'язком батьків, оскільки згідно твердження народної мудрості: чого навчися у ранньому віці, залишиться на все життя.

Трудова діяльність людини в народній педагогіці розглядається не тільки як основа життя, а й як основний критерій моральності людини. Саме тому одним з основних завдань французька народна педагогіка вважає виховання активної людини, повноцінного члена суспільства, здатного взяти активну участь у суспільному житті. А тому, трудове виховання є основою французької етнопедагогіки.

На протязі століть французька народна педагогіка виробила певну систему методів трудового виховання підростаючого покоління, яка спроможна сформувати різнобічно розвинену людину, активного громадянина, здатного усі свої сили віддати, працюючи на благо суспільства.

Прагнучи привчити дитину до праці з раннього віку, французька етнопедагогіка поширює здавна вироблення трудових навичок у дітей у формі гри. Такі ігри привчають дитину до самообслуговування, виготовлення найпростіших знарядь праці, предметів побуту, догляду за рослинами і тваринами. Дитячі ігри диференціюються залежно від статі дітей.

Досвід народного виховання, пов'язаний з урахуванням вікових особливостей та можливостей дітей, в оволодінні ними трудовими вміннями та навичками знайшов своє відображення у французькій народній творчості. Народ вчить бути працьовитим, оскільки " Праця - джерело багатства ", " Хто не працює, той не їсть; " Ремесло не коромисло, плеч не відтягне, а само прогодує ".

У практиці трудового виховання французьких дітей широкого розповсюдження набула передача секретів традиційних витів ремесел. При цьому народна педагогіка використовує такі методи і прийоми: пояснення, показ, вправа, порада, побажання, схвалення. Велике значення у практиці трудового виховання належить авторитету та вмінню бать-

ків добре працювати, адже в народі працьовитість молоді оцінюють по тому, як ставляться до праці її батьки і родичі. В народі говорять: " Який батько, такий і син ", " Яка мати, така й дочка ", " Яке коріння, таке й насіння ".

Важливим засобом трудового виховання підростаючого покоління є народні казки, пісні, перекази, прислів'я, приказки. Вони сприяють формуванню у дітей працьовитості, переконують у необхідності трудитись. Ці скарби народної мудрості не вимагають якихось особливих умов для застосування у практичному житті. Варто лише знати їх і використовувати у практиці виховання.

Глибоко шануючи працю як джерело усіх земних благ, французька народна педагогіка приділяє значну увагу фізичному вихованню молоді. При цьому вона виходить з положення про те, що здоров'я є найдорожчим скарбом людини.

Проведений аналіз усної народної творчості вказує на те, що французький народ прагне навчити дітей добре володіти своїм тілом, стійко долати труднощі, виробити у них витривалість, розвинути фізичну силу. Фізичне виховання та фізична праця мають за мету дати людині здоров'я та красу тіла.

Народна педагогіка, оволодіння її надбаннями є одним з джерел зростання педагогічної культури і науки у країнах світу. Етнопедагогіка різних народів світу у процесі свого розвитку робить відчутний внесок у загальнолюдську культуру людства. Французька народна педагогіка виражає специфіку французького характеру в усіх його проявах. Вона має глибоке коріння й традиції та живиться з життєдайних джерел народної творчості і мудрості, створених народом на протязі свого розвитку.

Це народні пісні, перекази, легенди, прислів'я і приказки, в яких сконцентрована народна мудрість, народні погляди на зміст людського життя, які направляють її на добродійне і справедливе життя,

повнючи її душу любов'ю до свого народу і Вітчизни, гордістю за свій народ, почуттям патріотизму і національної гордості.

Дуже важливим для французів є вплив сімейного виховання на формування особистості людини. Цій проблемі присвячений третій розділ дисертації " Вплив традицій народної педагогіки на сімейне виховання французів " .

Проведене дослідження дало змогу стверджувати, що французька народна педагогіка вважає сім'ю основою формування особистості дитини. Погляди французького народу на сім'ю, дітей, проблему батьків і дітей, її вирішення формувались протягом тривалого часу. Вони втілились у певному комплексі правил та норм поведінки у сімейному колі, порадах та настановах батьків дітям, які свідчать про багату педагогічну культуру французького народу.

Традиції сімейного виховання французького народу започатковані в усній народній творчості. Фольклор, лицарська та міська література дають зразки поведінки чоловіків та жінок у сім'ї, оспівують жіночу красу, цнотливість та уславлюють кохання.

Для французів сім'я є основою виховання та навчання підростаючого покоління. Французька народна педагогіка вимоглива у шитанні виховання дітей, адже " Хто дітям потакає, той сам ридкає " .

Протягом століть у Франції вироблено свій ідеал чоловіка і дружини, вартість досить високої оцінки. Він залишається актуальним і в наші дні. Для кожної французької сім'ї велике значення має домашнє вогнище. Це місце, де сім'я збирається разом, відпочиває від життєвих негараздів та труднощів. Кожен француз старається нікого не допускати у своє домашнє вогнище.

Щоб дати належну і об'єктивну оцінку ставлення французького народу до сімейного виховання, нами було задіяно велику кількість наукової, педагогічної, художньої, публіцистичної літератури з даного питання. Аналіз видезгаданих творів дав нам підстави зробити тверд-

ження, що виховання дитини у сім'ї належним чином оцінювали видатні педагоги, вчені, мислителі, письменники та просвітителі французького народу. Серед них у першу чергу необхідно назвати імена таких з них, як: Ж.-Ж.Руссо, К.А.Гельвецій, Е.Кабе, письменників : Е.Золя, О.де Бальзак, М.Пруст.

Проведене нами дослідження підтверджує думку французького народу про те, що сім'я є основою формування дитячої особистості і виступає запорукою виховання морально і фізично здорових дітей.

У цьому розділі детально вивчаються сімейні традиції, збереження яких виступає запорукою спадковості поколінь французького народу.

Важливе місце у сімейному вихованні французів посідає християнська релігія, яка постійно піклується про віру і моральність громадян, вчить їх правильно поводитись у житті. Християнська релігія сприяє вихованню молоді в дусі християнської моралі.

Отже, на підставі наукового аналізу історії розвитку народнопедагогічних традицій виховання у Франції можна зробити такі висновки:

1. Педагогічна культура французького народу є складовою частиною загальнолюдської культури. У ній відображені найважливіші етапи історичного розвитку народу, його духовна і матеріальна культура.

2. Джерелами французької народної педагогіки виступають усна народна творчість, героїчний епос, морально-дидактична література, праці видатних діячів французького народу.

3. Французька народна педагогіка увібрала з культурної спадщини свого народу кращі традиції, покликані якісно поліпшити виховання молодого покоління.

4. Основними принципами французької етнопедагогіки є гуманізм, природо- і культуровідповідність, наступність, засновані на взаємній довірі і повазі між вихованцем і вихователем.

5. Вивчення народного досвіду виховання та освіти на усіх етапах історичного розвитку французького суспільства входило у коло наукових інтересів передових мислителів, учених, педагогів країни.

6. Об'єктом та суб'єктом виховання у французькій народній педагогіці є людина. Головну мету виховання вона вбачає у формуванні всебічно розвиненої, гуманної особистості.

7. У процесі виховання французька етнопедagogіка бере за основу сім'ю, яка є основним інститутом формування особистості дитини.

8. Наше дослідження не вичерпує усіх аспектів цієї багатогранної проблеми.

На нашу думку, потребують поглибленого вивчення такі питання: виховання дітей засобами народних традицій у шкільних закладах Франції, виховний потенціал народних традицій у релігійному вихованні молоді, взаємодія сім'ї і школи у вихованні дітей засобами народної педагогіки.

Основний зміст дисертації висвітлено у таких публікаціях:

1. Роль лицарства у вихованні підростаючого покоління у середньовічній Франції // Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур: Тези доповідей II Міжнародної конференції. - Дніпропетровськ, 1995. - С. 137.

2. Трудове виховання у французькій народній педагогіці // Традиції виховання у світовій народній педагогіці: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. - К.-Рівне, 1995. - Ч. II. - С. 66-67.

3. Фольклор - невичерпне джерело французької народної педагогіки // Традиції виховання у світовій народній педагогіці: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. - К.-Рівне, 1995. - Ч. II. - С. 110-112

4. Педагогічні погляди Ж.-Ж. Руссо та їх вплив на французьку народнопедагогічну думку // Мова і культура: Матеріали IV Міжнародної конференції. - К., 1996. - Ч. III. - С. 297-299.

5. Принцип гуманізму у французькій етнопедagogіці // Франція

та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур: Матеріали III Міжнародної конференції. - Дніпропетровськ, 1996. - С. 128-129.

6. Развитие педагогической мысли французскими просвещителями XVIII столетия // Теоретичні питання освіти та виховання: Збірник наукових праць. - К., 1996. - Вип. 5. - С. 198-202.

Швец Т.А. Народнопедагогические традиции воспитания во Франции

В диссертации рассматриваются народнопедагогические традиции воспитания во Франции, исследуются источники возникновения французской народной педагогики, к которым относится фольклор, морально-дидактическая литература, традиции и обычаи, в которых отражены идеи и воспитательные ценности французского народа.

Рассматривается процесс обогащения народнопедагогической мысли выдающимися мыслителями, педагогами, учеными Франции в различные исторические эпохи развития страны. Исследуются традиции, идеалы и пути народного воспитания во всех его аспектах: умственном, нравственном, трудовом, эстетическом и физическом. Идеалом французской народной педагогики является воспитание "пламенного патриота", всесторонне развитой личности, для которой самым важным есть и будет судьба своей Родины и своего народа.

Основной ячейкой воспитания во Франции является семья и семейное воспитание, которое выступает основным институтом формирования личности ребенка. В работе рассматривается проблема использования традиций народной педагогики в семейном воспитании на современном этапе и сохранения семейных традиций как залога преемственности поколений французского народа.

В работе формулируются основные положения воспитания во французской народной педагогике с точки зрения общечеловеческих ценностей и национальных особенностей культурного, духовного и материального развития французского народа в прошлом и настоящем.

Shvets T.A. Educational Traditions of Folk Pedagogy in France.

This is competition for candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.01 - the theory and history of pedagogy, the Kiev State Linguistic University, Kiev, 1996.

The thesis presents educational traditions of folk pedagogy in France, researches the sources of French folk pedagogy - folklore, moral and didactic literature, customs and traditions reflecting the ideas and educational values of the French people.

The process of enrichment of folk pedagogical thought by outstanding French thinkers, teachers and scholars in different historic epochs of country development is considered and traditions, ideas and ways of folk education in all its aspects - mental, moral, labour, aesthetic and physical - are discussed. The most significant purpose of French folk pedagogy is to bring up "the real patriot" - a person harmonically cultivated for whom the most important is the destiny of his motherland and nation.

The main cell of education in France is family and family upbringing which is the chief institution of forming child personality. The problem of use of folk pedagogical traditions in family education nowadays and preservation of family traditions as a pledge of continuity of the French people is considered in the paper.

The main educational principles in French folk pedagogy from the point of view of human values and national peculiarities in cultural, spiritual and material development of French people in past and present are formulated in the thesis.

Ключові слова : народна педагогіка, народнопедагогічна думка, сімейне виховання, традиції, форми, методи, засоби народного виховання.

Підписано до друку 28.08.1996р.Об'єм 1,2.Формат 60x84 1/16
Друк офсетний.Тир.100пр.Зам.212.Безкоштовно.
ДOD УДПУ ім.М.П.Драгоманова,Київ,Пирогова,9.

113171

AB 35.769

AB. 35. 769